

może służyć jako pomoc nie tylko dla studentów, ale także tych, którzy, na co dzień zajmują się stosowaniem prawa.

Stąd z uznaniem należy odnieść się do podjętej przez Wydział Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji KUL, a szczególnie redaktorów książki: p. dr hab. Krzysztofa Wiaka, Dziekana Wydziału i ks. dra Pawła Kalety, adiunkta w Katedrze Jubilata, inicjatywy zredagowania i wydania tego rodzaju publikacji, która podkreśla dorobek jego naukowy, a także promuje środowisko wydziałowe i uniwersyteckie oraz ubogaca polski rynek wydawniczy. Biorąc pod uwagę wszystkie racje przedstawione powyżej, z pełnym przekonaniem zachęcam do jej lektury.

ks. Józef Wroceński SCJ
Wydział Prawa Kanonicznego UKSW

Mariusz Wilk, *Il sacramento della penitenza e l'obbligo di confessarsi in conforto tra il can. 719 del Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium e i cann. 988-989 del Codex Iuris Canonici del 1983, Romae 2017, ss. 334.*

Człowiek od czasu popełnienia grzechu pierwotnego pozostaje niejako skażony grzechem, posiadając skłonność do czynienia zła. Jednakże Bóg nie pozostawił go w tym stanie bez pomocy. Syn Boży Jezus Chrystus złożył na krzyżu ofiarę swojego życia, aby zmazać skutki grzechu pierwszych rodziców. Ustanowił też sakrament pokuty, by chrześcijanin mógł po dokonaniu złego czynu, powracać do swojego Stwórcy, odzyskując dziecięctwo Boże, a także pojednywać się z braćmi i siostrami w wierze, czyli Kościołem. Historia Kościoła pokazuje jednak, że nie zawsze wierni chcieli korzystać z tego sakramentu, zaniedbując Boży dar pokuty i pojednania, stąd najwyższy prawodawca kościelny podejmował próby nałożenia na nich prawnego obowiązku przystępowania do spowiedzi przynajmniej jeden raz w roku. Normy regulujące te kwestie znalazły się w kodeksach prawa kanonicznego odnoszących się zarówno do wiernych obrządku łacińskiego, jak i katolickich obrządków wschodnich.

Powyższą problematykę podjął w swojej publikacji ks. Mariusz Wilk. Ukazała się ona drukiem w formie monografii, noszącej tytuł: *Il sacramento della penitenza e l'obbligo di confessarsi in conforto tra il can. 719*

del Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium e i cann. 988-989 del Codex Iuris Canonici del 1983.

Recenzowana książka zawiera 334 strony. Składa się ze wstępu, czterech rozdziałów, zakończenia i bibliografii, a także wykazu skrótów. Pierwszy z rozdziałów omawia genezę pokuty w Starym i Nowym Testamencie, a także w pismach z czasów epoki patrystycznej. Autor książki przytacza między innymi dzieła Klemensa Rzymskiego, Barnaby, Ireneusza z Lyonu, Tertuliana, Klemensa Aleksandryjskiego i Jana Chryzostoma. Ponadto analizuje uchwały Soboru w Nicei oraz Synodów w Elwirze i Orange.

Rozdział drugi został zatytułowany „Pokuta w historii Kościoła między Wschodem a Zachodem”. Omówiona tu została dyscyplina pokutna od szóstego wieku – w Kościołach wschodnich (w tym również w Kodeksie kanonów Kościołów wschodnich i w księgach liturgicznych) oraz w Kościele łacińskim.

Kolejny z rozdziałów stanowi przejście do właściwego tematu publikacji, czyli do źródeł kanonu 719 KKKW z 1990 roku i kanonów 988-989 KPK z roku 1983. Autor analizuje źródła wspomnianych norm, a także prace kodyfikacyjne prowadzące do ich sformułowania.

Ostatni z rozdziałów, czwarty, dotyczy obowiązku wyznawania grzechów, w aktualnie obowiązujących normach kanonicznych. Jest on rozpatrywany między innymi z uwzględnieniem wieku penitenta, rodzaju popełnionych grzechów (ciężkich, śmiertelnych i lekkich), częstotliwości przystępowania do sakramentu pokuty i pojednania. Każdy z rozdziałów kończy się zgrabnym podsumowaniem, a całość dysertacji obszernym zakończeniem.

Do mocnych stron recenzowanej publikacji należy między innymi wybór tematu. Obowiązek spowiadania się, sformułowany przez kodeksy prawa kanonicznego jest niestety coraz częściej ignorowany przez niektórych wiernych, a nawet duchownych. W Kościołach Europy zachodniej, na przykład w Niemczech, do rzadkości należy przystępowanie wiernych do spowiedzi nawet jeden raz w roku, co niewątpliwie jest wynikiem nie przykładania do tego obowiązku należytej wagi przez nich samych, oraz duszpasterzy tolerujących, a nawet popierających takowy stan rzeczy. Również w Polsce niektórzy katolicy spowiadają się jedynie co kilka lat, przy okazji zawierania małżeństwa lub pogrzebu bliskiej osoby. Zgodnie z podjętym tematem, autor podejmuje się próby porównania norm w kodeksach obowiązujących w Kościołach wschodnim i zachodnim.

Inną mocną stroną książki jest dotarcie do najstarszych źródeł omawianej tematyki, a także ich skrupulatna analiza. W swoich badaniach autor

pokazuje, że interesujące go kanony zawierają elementy źródłowe doktryny Kościoła w obszarze sakramentu pokuty i pojednania, w tym nauczania Soboru Watykańskiego II. W sposób jasny precyzuje również istotę obowiązku wyznania grzechów, indywidualnego, integralnego, według ciężaru posiadanej materii i liczby grzechów ciężkich. Zauważa różnicę między kodeksami w postaci braku w KKKW zalecenia, zachęty dla wyznawania grzechów lekkich, stanowiących materię wystarczającą omawianego sakramentu. *Kodeks kanonów Kościołów wschodnich* nie zawiera również normy zobowiązującej do przynajmniej jednej spowiedzi w ciągu roku, co stanowi wyraz szacunku dla różnorodnych zwyczajów panujących w tym względzie na Wschodzie. Inną różnicą, na którą słusznie wskazuje autor recenzowanej dysertacji, jest brak powiązania w KKKW obowiązku dorocznej spowiedzi z wiekiem rozeznania osiągniętym przez wiernego, co stanowi norma *Kodeksu prawa kanonicznego*.

Warte pozytywnego podkreślenia są też wspomniane wcześniej krótkie podsumowania każdego z rozdziałów, ułatwiające ugruntowanie omówionego wcześniej materiału, a także bogata kwerenda źródeł teologicznych i prawnych.

Autor recenzowanej książki nie ustrzegł się również błędów. Poważnym błędem dotyczącym struktury monografii jest fakt, iż blisko połowę materiału zajmuje wprowadzenie historyczne, nie łączące się bezpośrednio z problemem badawczym postawionym w tytule. Pierwsze ponad sto stron (rozdziały pierwszy i drugi) traktują bowiem o samym sakramencie pokuty jako takim. Dopiero kolejne sto pięćdziesiąt (rozdział trzeci i czwarty) odnosi się wprost do obowiązku spowiedzi.

Kolejnym mankamentem jest fakt pominięcia przez autora w swojej bibliografii, pozycji naukowych stanowiący dorobek polskich kanonistów. Wystarczy wspomnieć chociażby książkę wybitnego specjalisty kanonicznego prawa o sakramentach Mariana Pastuszki „Sakrament pokuty i pojednania”, Kielce 1999, w której szeroko porusza on omawianą przez autora recenzowanej publikacji tematykę, a także wielu innych polskich naukowców. Od autorów monografii naukowych piszących w naszym kraju, wymaga się uwzględniania wszystkich ważniejszych publikacji obcojęzycznych, nawet niedostępnych w polskich bibliotekach. Dziwnym jest zatem fakt, że Polak piszący za granicą, nie zna dorobku kanonistów ze swojej ojczyzny, nie cytuje bowiem żadnej ich publikacji (z wyjątkiem kilku rozpraw doktorskich wydanych w formie książkowej w Rzymie). Do drobniejszych mankamentów można zaliczyć np. umieszczenie pozycji zawierających

zbiory źródeł zebranych przez H. Denzingera, czy A. Barona i H. Pietrasa wśród literatury naukowej a nie źródeł.

Reasumując należy stwierdzić, że pomimo przytoczonych powyżej uwag krytycznych, w recenzowanej książce przeważają aspekty pozytywne, ukazujące interesujący problem obowiązku przystępowania do sakramentu pokuty i pojednania, jego genezy oraz ujęcia w obowiązującym prawodawstwie Kościoła katolickiego.

ks. Zbigniew Janczewski
Wydział Prawa Kanonicznego UKSW